

Motion till riksdagen

1989/90:L8

av Martin Olsson m.fl. (c)

med anledning av prop. 1989/90:42 om det allmännas ansvar enligt skadeståndslagen

Centerpartiet har under en följd av år i riksdagen (senast i motionen 1988/89:L601) krävt utredning dels av skadeståndsansvaret för det allmänna vid myndighetsutövning, dels statens skadeståndsansvar i affärsmässig verksamhet, i syfte att stärka den enskildes rätt till skadestånd. Vi har därvid framhållit att den naturliga utgångspunkten för rätten till skadestånd bör vara att en enskild som tillfogats skada eller förlust till följd av åtgärd eller annat handlande från det allmännas sida skall få ersättning enligt motsvarande regler, som gäller om hans eller hennes motpart varit en icke statlig verksamhet.

När det gäller statens skadeståndsskyldighet i affärsmässig verksamhet finns olika regler, friskskrivningsklausuler, som kan begränsa rätten till skadestånd. Vi har framhållit att det är klart otillfredsställande att det för staten i egenskap av avtalspart finns undantag från rättsgrundsatser som eljest gäller i vår rättsordning.

Vad gäller det allmännas skadeståndsansvar vid myndighetsutövning har det visat sig att det blivit allt vanligare ett enskilda själva fått bära en stor del av de förluster eller skador som de åsamkats på grund av felaktig myndighetsutövning. Det har hänt – och i vissa fall har uppmärksamats i hög grad i massmedia – att enskilda drabbats av stora förluster som det allmänna, trots vållande till skadan, inte alls ersatt. Detta är ett otillfredsställande förhållande och starkt stötande för den allmänna rättskänslan.

Våra – liksom moderaternas och folkpartiets – upprepade krav på utredning i syfte att stärka den enskildes ställning gentemot samhället i skadeståndshänseende avlogs av riksdagens socialistiska majoritet årligen fram till och med hösten 1988 (1988/89:LU2). Vid behandlingen av de senaste motionerna under våren 1989 ändrade majoriteten sin uppfattning och begärde (1988/89:LU31) att en parlamentarisk utredning borde tillsättas för att se över det allmännas skadeståndsansvar. Däremot avslog majoriteten även då kravet på utredning beträffande statens skadeståndsansvar i affärsmässig verksamhet. När det gällde motiveringen till utskottets begäran om tillsättande av en sådan utredning om det allmännas skadeståndsansvar ville dock majoriteten (s + vpk) gå lika långt som övriga fyra partier. Vi vill hänvisa till reservation nr 3, vilken fogats till nämnda utskottsbetänkande och anger de riktlinjer vi anser bör gälla för utredningsarbetet.

Enligt vad vi erfarit har regeringen för avsikt att inom den närmaste tiden tillsätta en utredning om skadeståndsansvaret vid myndighetsutövning.

Trots att riksdagsmajoriteten (s + vpk) hösten 1988 avvisade utredningskravet framlades i februari 1989 förslag till vissa ändringar i 3 kap. skadeståndslagen i en departementspromemoria. (Ds 1989:12) Det allmännas skadeståndsansvar. Redan när denna promemoria presenterades av justitieministern i riksdagen den 23 mars 1989 framhöll vår representant i den efterföljande debatten att förslagen dels var för lite långtgående när det gällde det allmännas skadeståndsansvar, dels inte alls behandlade frågan om statens skadeståndsansvar i affärsmässig verksamhet.

Den nu framlagda propositionen bygger på nämnda departementspromemoria. Anmärkningsvärt är att regeringen trots det stora behovet av förstärkning av den enskildes ställning gentemot samhället i skadeståndshänseende i propositionen inte ens går lika långt som förslagen i promemorian. Regeringen avstår nämligen från att föreslå att den nuvarande avgränsningen i 3 kap. 1 och 2 §§ skadeståndslagen "vid myndighetsutövning" byts ut mot "i samband med myndighetsutövning", vilket även enligt justitieministerns uttalande i propositionen (sid. 11) om det genomförs torde "få relativt stor betydelse i praktiken".

Förslagen i propositionen uppfyller enligt vår mening inte alls de reformkrav som vi anser vara absolut nödvändiga inom berört område. Vi vill dock inte motsätta oss att förslagen i propositionen nu genomförs närmast som en liten delreform eller ett provisorium. Vid behandlingen av propositionen finner vi det synnerligen angeläget att riksdagen klart uttalar vikten av att den aviserade utredningen får i uppdrag att göra en omfattande översyn av statens skadeståndsansvar både vid myndighetsutövning och i affärsmässig verksamhet.

Skadeståndsansvar vid myndighetsutövning

Vad först gäller skadeståndsansvaret vid myndighetsutövning vill vi framhålla att starka skäl talar för att överväga vad som i ett längre tidsperspektiv kan göras för att ge den enskilde ökade möjligheter att få ersättning för skador och förluster som orsakas på grund av fel och försummelser i myndighetsverksamhet. Det behövs en genomgripande översyn av bestämmelserna om det allmännas skadeståndsansvar i syfte att bringa regelsystemet i överensstämmelse med vad som av allmänheten uppfattas som rimligt och rättvist. En sådan översyn torde kräva en förutsättningslös och allsidig analys av i vilken utsträckning det allmänna bör svara för skador som uppkommer för enskilda i myndighetsverksamhet.

I princip borde vanliga skadeståndsrättsliga grundsatser gälla också vid verksamhet inom ifrågavarande område. Det bör dock övervägas i vad mån det är möjligt och lämpligt att skärpa reglerna så att det allmänna får ansvara för skador vid riktigt handlande som uppkommer för enskilda även i fall då någon oaktsamhet inte föreligger (strikt ansvar). Ett alternativ kan vara att införa omvänd bevisbörda så att det allmänna för att undgå skadeståndsskyldighet måste styrka att vållande inte föreligger (presumtionsansvar).

Enligt vår mening bör den aviserade utredningen även behandla frågan om statens skadeståndsansvar i affärsmässig verksamhet, såsom vi begärde i reservation nr 4, vilken fogats till betänkandet 1988/89:LU31.

Vi anser att det i skadeståndshänseende bör råda likställighet mellan staten då den driver affärsverksamhet och enskilda näringsidkare. Det är enligt vår mening klart otillfredsställande att det för staten i egenskap av avtalspart i detta hänseende finns undantag från rättsgrundsatser som eljest gäller enligt vår rättsordning. En sådan rättsgrundsats är allas likhet inför lagen, vilket i detta sammanhang innebär att allmänt erkända rättsprinciper skall gälla även staten som avtalspart i vanliga civilrättsliga relationer. Vi vill härvidlag hänvisa till att en näringsidkare såväl enligt köplagen som konsumenttjänstlagen är skadeståndsskyldig gentemot konsument som tillfogas skada på grund av fel eller dröjsmål, såvida inte näringsidkaren visar att skadan inte berott på försummelse. Staten bör enligt vår mening i sin egenskap av avtalspart omfattas av tillämpningen av nämnda lagar på samma sätt som gäller för alla andra rättssubjekt.

Enligt vår mening är det angeläget att åtgärder vidtas för att åstadkomma likställighet i skadeståndshänseende mellan statlig och enskild affärsverksamhet. Den invändning som framförts som motiv för avslag, att sådant skadeståndsansvar kan föranleda något högre priser eller taxor, kan så mycket mindre godkännas som detta slag av invändning ej erkänns av rättsordningen i andra sammanhang när det gäller att ge konsumenterna tillfredsställande skydd. Ett avskaffande av de särskilda friskrivningsregler på området som gäller för statlig affärsverksamhet bör enligt vår mening prövas av den aviserade utredningen.

Vad vi anfört om inriktningen av utredningsarbetet gällande statens skadeståndsansvar vid myndighetsutövning och vid affärsmässig verksamhet bör ges regeringen till känna.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om inriktningen av utredningsarbetet gällande dels skadeståndsansvaret i myndighetsutövning, dels statens skadeståndsansvar i affärsmässig verksamhet.

Stockholm den 14 november 1989

Mot. 1989/90

L8

Martin Olsson (c)

Bengt Kindhom (c)

Ingbritt Irhammar (c)

Rosa Östh (c)

Anders Svärd (c)

Bertil Fiskesjö (c)

Stina Eliasson (c)

Birger Andersson (c)

Hugo Andersson (c)